

OBSİDYEN: ANADOLU'NUN EN ESKİ İHRAÇ ÜRÜNÜ

Obsidyen, az sayıda ülkede bulunduğu için Bronz Çağı'ndan önce çok değerliydi. Anadolu'da bol olan obsidyen, çevre ülkelere ihraç edilirdi. Volkanlar patlayınca silisyum dioksit oranı yüksek olan lavlar, bazen çevreye yayılırken bazen de dere veya göllere saçılarak çok hızlı soğur. Hızlı soğuyan bu tür lavlar, doğal cam olan obsidyene dönüşür. Bunun nedeni, hızlı soğuyan lavlardaki atomların kristal bir yapı oluşturmaya zaman bulamadan katılaşmasıdır. Yavaş soğuyan lavlar ise kristalleşerek volkanik kayalara dönüşür. Obsidyen genellikle siyah renkli, yarı şeffaf ve kırılmalıdır. Kırılınca normal camlar gibi ince ve çok keskin kenarlar oluşur. Keskin kenarları nedeniyle obsidyenler, geçmişte ameliyat bıçağı olarak kullanılırdı. Bazı bölgelerde az miktarda, kahverengi veya yeşil obsidyenler vardır. Çok ender olarak mavi, kırmızı, sarı veya renksiz obsidyenlere de rastlanır. Obsidyenin, kahverengi ve siyah obsidyen karışımından oluşan mozaik gibi iki renkli olanları da görülmektedir.

9500 yıllık obsidyen bilezik parçasından yararlanarak bilgisayarda elde edilen görüntü

Aşıklı Höyük'ün obsidyen bileziği

Obsidyen Anadolu'da; Hasan Dağı, Nemrut Dağı, Ağrı Dağı, İkizdere, Kars ve Sarıkamış civarında bulunur. Anadolu'da dünyanın en eski obsidyen objeleri bulunmuştur. Anadolu'dan, binlerce yıl boyunca çevre ülkelere işlenmiş obsidyen ihraç edildi. Mısır piramitlerinde, Anadolu'dan ithal edilmiş obsidyen ameliyat bıçakları bulundu. Obsidyenin bir yüzeyi parlatılarak 6000 yıl önce yapılan dünyanın en eski aynası, Çatal Höyük'te bulundu. Aksaray ilinin güneydoğusunda ve Ihlara Vadisi yakınında bulunan Aşıklı Höyük, M.Ö. 9000 yılına uzanan bir yerleşim alanı ve eski bir obsidyen merkezidir. Prof. Dr. Ufuk Esin tarafından Aşıklı Höyük'te yürütülen kazılarda, 1995'te bir obsidyen bilezik parçası bulunmuştu. Bu bilezik, 2011'de Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ve Triboloji ve Sistem Dinamikleri Laboratuvarı'nın araştırmacıları tarafından incelendi. İnceleme sonucunda, M.Ö. 7500 civarında yapılmış olan bileziğin kendi dönemine göre çok üstün bir teknikle üretildiği belirlendi. Obsidyen bileziğin parlatma tekniğinin, modern teknikler kadar hassas olduğu

açıklandı. Bilgisayar yardımıyla, bu obsidyen parçanın ait olduğu 10 cm çapında ve 3,3 cm enindeki bileziğin görüntüsü de elde edildi. Bu çalışmada elde edilen bilimsel sonuçlar, 2011'de Journal of Archaeological Science Dergisi'nde yayımlandı. Böylece Aşıklı Höyük'ün, sadece dünyanın en eski köyü değil aynı zamanda çok kaliteli obsidyen objeler üreten bir yer olduğu kanıtlandı. Aşıklı Höyük'te işlenen obsidyen objelere; Kıbrıs, Filistin, Suriye ve Irak'ta rastlanmış olması obsidyenin, Anadolu'nun en eski ihraç ürünü olduğunu göstermektedir. Çatal Höyük'ten 1000 yıl önce kurulmuş olan Aşıklı Höyük'te, evlerin duvar ve zeminleri kireçle boyanmıştır. Kazılarda bakır boncuklar da bulunmuştur. Bu bulgular o dönemde Aşıklı Höyük'te yaşayanların, kireç taşı ocaklarda kavurup kalsiyum oksit üretebildiklerini ve bakır metalini ateşte eritme tekniğini de keşfettiklerini göstermektedir. Kazılarda bulunan bir kafatasında açılmış olan deliğin tedavi amaçlı olduğu belirlendi. Bu örnek, dünyanın ilk trepanasyon uygulamalarından birinin de Aşıklı Höyük'te yapıldığını göstermektedir.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü